

A KUTATÁS ALAPVETŐ EREDMÉNYEI

Jelen kötet egy szlovák–magyar határtérség-kutatás eredményeit mutatja be, mely munka a Magyarország–Szlovákia–Ukrajna Szomszédsági Programban, az Európai Unió és a Magyar Köztársaság társfinanszírozásával valósult meg. A kutatásban két intézmény, a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet (Győr) és a szlovákiai Fórum Kisebbségkutató Intézet (Somorja) vett részt.

Vizsgálataink célja a határtérségben élők mindennapi mozgásának feltárása, értelmezése volt. Feltételeztük, hogy az uniós és a schengeni csatlakozás elősegíti a határtérségek integrációját, a határon átnyúló interakciók fejlődését, bővülését, végső soron a kedvező pozíciójú térségekben határon átnyúló régiók létrejöttét.

A SZLOVÁK–MAGYAR HATÁRTÉRSÉG INTEGRÁCIÓJA

Az Európai Unió belső határai mentén egyre fontosabb kérdés, hogy az államok integrációja mellett vajon megvalósul-e a határ menti térségek összekapcsolódása is? A lehetőség adott: a határok ma már problémamentesen átjárhatók, a lakosság és gazdasági szereplők mozgása szabadabbá, akadálymentessé vált. Az integráció kérdése különös dimenziót kap a határtérségekben. Itt a másik állam és annak polgárai „testközelben” vannak, létrehozható a földrajzi logikán alapuló egységes tér a mindennapokban is. Kérdés azonban, hogy ez hogyan hat a határ mentén élők életére? Használják vajon a határ másik oldalát? Mindennapi életük részévé válhat a szomszédos ország határtérsége? A munkahelyek, gazdasági lehetőségek kihasználásában mi lesz erősebb: a nemzetállami beidegződés vagy a földrajzi közelség logikája?

A feltett kérdésekre szinte határtérségenként eltérő válaszok adhatók. Az integrációt befolyásolja a történelmi múlt, az etnikai, földrajzi viszonyok, a gazdasági fejlettség és annak különbségei, s nem utolsó sorban a szomszédos államok politikai, közigazgatási, közszolgáltatási rendszerei közötti eltérések.

Európában járva tapasztalhatjuk, hogy vannak határtérségek, hogy létező, formalizált kapcsolatok, a légisített határok ellenére is megmarad a „fal” a két határtérség között (*Paasi–Prokkola* 2008), az interakciók száma és terjedelme nem növekszik olyan dinamikusán, ahogyan az elvárható lenne. Máshol a szomszédos államok viszonyától, a létrejött hivatalos határon átnyúló szervezetektől függetlenül a határtérségben élők gazdag kapcsolatrendszerrel bírnak a határ másik oldalán.

A szlovák–magyar határ 679 km hosszú, Magyarország leghosszabb határszakasza. A határ mentén nyugatról kelet felé haladva a fejlettségi különbségek nagyok, ugyanakkor különlegessége, hogy a határ szlovák oldalán is jelentős a magyar nemzetiségűek száma és aránya, vannak olyan területek, települések, ahol magyar nemzetiségű szlovák állampolgárok alkotják a többséget.

Közös határunk egy olyan területen húzódik, amely az első világháború végéig egységes államalakulathoz, a Magyar Királysághoz, illetve az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott. Az

államhatárt az első világháborút lezáró békeszerződés hozta létre Csehszlovákia és Magyarország között. Az államhatár nem követte az etnikai határokat, jelentős nagyságú, magyar többségű területek is kerültek Csehszlovákiához. Az 1920. évi békeszerződésben a határt elsősorban gazdasági, katonai-stratégiai és közlekedés-földrajzi szempontok figyelembe vételével jelölték ki (*Hevesi-Kocsis* 2003). Így a mindennapi élet szervezése szempontjából oly fontos lakossági kapcsolatok hálózata, a településhálózat szempontjai, etnikai szempontok háttérbe szorultak. A határt az 1938. évi Müncheni Szerződéshez kapcsolódva északabbra tolták, s ez az állapot állt fenn a második világháború befejezéséig. Ekkor a tűzszüneti egyezmény az 1938 előtti helyzetet állította vissza, majd a békeszerződés Csehszlovákiához csatolt egy további kisebb területet Pozsony térségében. Csehszlovákia szétválásával Szlovákia megörökölte az államhatárokat.

A határ menti területek többnemzetiségűek. A szlovák oldalon a határ teljes hosszában jelentős a magyar nemzetiségűek aránya, sőt mind a mai napig magyar többségű területeket is találunk, különösen a határ nyugati szakaszán, ahol járási szinten meghaladja a 80%-ot is. (Egész Szlovákia lakosságából a magyar nemzetiségűek aránya 9,67%, s nagy részük a határ menti sávban él.) A határ keleti szakaszán vegyesebb a kép, magyar és szlovák többségű területek, falvak váltják egymást.

Magyar oldalon szintén találunk szlovák nemzetiségű lakosokat, falvakat. A magyarországi szlovákok aránya ugyan kicsi (0,17%), de a határ mentén számos szlovák falut találhatunk.

A határtérségben a lakosság és a gazdasági szereplők integrációja erősödik. Mintegy 30 czen dolgoznak Szlovákiából a magyar oldalon, s ma már megjelent a Magyarországról Szlovákiába ingázás, egyre több vállalkozás keres a szomszéd országban telephelyet, mások iskolát, sőt új lakhelyet választanak ott. A szlovák főváros, Pozsony agglomerációja kiterjeszkedik Magyarországra, s több száz szlovák család vásárolt már lakást Északnyugat-Magyarország határ menti falvaiban, s ma már a pozsonyi tömegközlekedés magyarországi meghosszabbításáról gondolkodunk. Ugyanakkor Budapest is erős vonzást gyakorol Közép-Szlovákia határ menti térségeire. Mindkét oldalon több olyan kisebb, határ menti várost találunk, amelyek elméleti (s egyre inkább gyakorlati) vonzáskörzetei átnyúlnak a határ másik oldalára, így integrálnak egy-egy kisebb térséget. Így a lakosság egy része számára ma már természetes, hogy a határ másik oldalán vásárol, vagy vesz igénybe egy szolgáltatást. A közös múltnak köszönhetően a rokon, baráti kapcsolatok is léteznek.

A két állam 2004. évi EU csatlakozása, valamint a schengeni csatlakozás hozzájárult a mindennapi kapcsolatok fejlődéséhez, de alapvetően a folyamat már évtizedes múltra tekinthet vissza. A két szomszédos állam néha „hűvös” viszonya nem érződik a mikro-szintű kapcsolatokban, a határ gazdaságilag fejlettebb szakaszain tapasztalhatjuk az egységes határrégiók kialakulásának első lépéseit. A magánszféra megelőzi a hivatalos szférát. A lakosság egy része és a gazdaság „használja” a határ másik oldalát a mindennapi élet során. Akadályként itt kevésbé beszélhetünk a „mentális határ” elválasztó szerepéről, mint Európai más határai esetében. A gazdaságilag legfejlettebb területeken (különösen a nyugati, a három főváros, Bécs, Pozsony és Budapest vonzáskörzetébe tartozó, s a Duna tengelyére támaszkodó szakaszon) a közös fejlődés rendkívül dinamikus. Szlovákia gyors gazdasági fejlődése is nagyot lendített az integráción, így ma már egyenrangú térségek építenek egy közös, határon átnyúló régiót, városhálózatot. A határ keleti szakaszán ez a dinamizmus már kevésbé érzékelhető. Itt kevésbé fejlett térségek érintkeznek egymással. Ugyanakkor Kassa és környéke fejlődik, s az ottani munkaerőpiac már magyar oldalon keresi a képzett munkavállalókat. A mindennapi élet gyors összekapcsolódásának vagyunk szemtanúi a határ teljes hosszában.

Természetesen sok minden akadályozza még a teljes összekapcsolódást. A nemzeti rendszerek (oktatás, egészségügy, közigazgatás, hivatali ügyintézés stb.) ma még elég nehézkesen tudják kezelni a határtérség természetes folyamatait. A határon átjárók lényegében külföldi állampolgárok, de mégis „helyi polgárok”. Nehéz őket besorolni a hagyományos „hazai” és „idegen” állampolgár kategóriákba, s ennek rendezetlensége akadályt jelenthet pl. az egészségügy közös, s így racionálisabb használatában. Mindezek miatt gyakran káros jelenségek is megjelennek, amelyek kihasználják a meglévő különbségeket, s így játsszák ki pl. az adózás kérdését. Úgy tapasztaljuk, hogy ezek a jelenségek fontosak, de viszonylag kicsi a jelentőségük azokhoz a természetes folyamatokhoz képest, amelyek a határtérségét összefűzik, s integrációját erősítik.

A HATÁRTÉRSÉG LAKOSSÁGI MOZGÁSAINAK VIZSGÁLATA

Kutatásunkban a szlovák–magyar határtérséget vizsgáltuk 2007-ben és 2008-ban. Vizsgálati területünket általában a határ menti 20 kilométeres sávban határoztuk meg, amit tapasztalataink alapján bővítettünk olyan településekkel, területekkel, amelyeket funkcionálisan még határ mentinek tekinthetünk. Így kutatási területünk közigazgatási határokkal nem lehatárolható, funkcionális térség, ahol mintegy 2 millió ember él. Lakossági kérdőívet vettünk fel, mintánkba kétezer fő került, valamint ötszáz fő ingázó munkavállalót is kérdőívvel kerestünk meg. Interjúkat folytattunk civil szervezetekkel, közintézményekkel, önkormányzatokkal, gazdasági szereplőkkel stb.

Kérdőívünk szerint a szlovákiai határ menti lakosság 95–98%-a járt már legalább egyszer Magyarországon, míg a magyar oldali lakosok esetében ez az arány nem éri el a 80%-ot. Ehhez természetesen hozzájárul, hogy szlovák oldalon a magyar nemzetiségűek számára adott a közös nyelv, de az ott élő szlovák nemzetiségű válaszadók legalább kétharmada is ért vagy beszél magyarul. Mindkét oldal számára legfontosabb célpontok a határ menti városok (bevásárlás, munkavállalás stb.), valamint a másik ország fő üdülőterületei.

Az 1000 fős magyar és a 996 fős szlovák lakossági kérdőíves mintában lényeges eltérés figyelhető meg a határon átvivő személyes kapcsolatok létében. A magyar oldalon a megkérdezettek egynegyedének, míg a szlovák oldalon több mint a felének van valamilyen jellegű kontaktusa a szomszéd országban. A kapcsolatokat öt típuson keresztül mértük: rokoni, baráti, ismerősi, munkatársi és üzleti. A kapcsolattípusok előfordulási valószínűsége mindkét országban hasonló logikát követ, de az arányok ebben az esetben is a szlovák oldalon a magasabbak. A lakosság legnagyobb részének rokoni kapcsolatai (35%/13%) vannak a határ másik oldalán, ami a határszakasz történelme alapján természetszerűnek tekinthető. A második leggyakoribb kapcsolat az ismerősi (28%/11%), majd ezt követi a baráti (25%/9%). A munkatársi, üzleti jellegű személyközi interakciók mindkét országban csak a lakosság minimális hányadát (2–4%-át) érintik. A határzónában élők átlagosan 8 személlyel állnak kapcsolatban a másik oldalon. A szlovák mintában 75%-kal nagyobb a lakosság kapcsolatrendszer. Ez azt jelenti, hogy egy átlagos dél-szlovákiai határzónában élő lakos, ha nem izolált, akkor legalább 10 emberrel áll kapcsolatban Magyarországon. Ugyanez a magyar oldalra is érvényes, de a kapcsolatrendszer nagysága átlagosan csupán 6 fős.

A határon átnyúló oktatási ingázás elsősorban a közép- és felsőfokú oktatást érinti. Itt is az ingázás egyik alapja magyar nyelv használata, de érkeznek diákok Szlovákiából magyarországi, szlovák tannyelvű (a kisebbségek számára ellátást biztosító) iskolába is. Szlovákiai diákok járnak át Magyarországra, ellentétes irányú folyamatra nem találunk példát, igaz a lehetősége felmerült már. Ez a lehetőség a révkomáromi magyar tannyelvű főiskolára épül, amely intéz-

mény esetében már tapasztalható érdeklődés a magyar oldalon, a határ közelében élő diákok részéről. A kutatásunk eredményeképpen elmondható, hogy mind a nyugati, mind a keleti határszakasz mentén lévő intézmények közel felében tanulnak szlovák állampolgárságú diákok, a kutatásba bevont települések közül csak Balassagyarmatra jellemző, hogy a város minden közfokú intézményében tanul szlovákiai diák.

A kutatás során kiderült, hogy mind a közép-, mind a felsőfokú oktatásban jelentős számú szlovák állampolgárságú magyar nemzetiségű diákkal kell számolni a vizsgált határ menti térségben. Összességében elmondható, hogy az oktatás terén jelentős határon átvéelő mozgás tapasztalható, de a mozgások rendjének szabályozása, illetve a megfelelő keretek biztosítása még nem megfelelő a nem kevés számú jogszabály ellenére sem. A jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani az e típusú oktatási folyamatokra és kapcsolatokra, egyrészt mert a határon túli magyarság kérdése nem csak ezen a határszakaszon fontos, másrészt pedig a hallgatói mobilitás erősítése érdekében is. Az EU minden állampolgára számára biztosítja a szabad iskolaválasztást, ennek emberi és törvényi oldalát is biztosítani kell ahhoz, hogy a jövőben egységes keretek között tanulhassanak a Magyarországra érkező külföldi diákok.

Szinte hasonló a helyzet az egészségügy területén. A határ menti kórházak részéről jelentős az akarat az együttműködésre, a feladatok racionális megosztására, az intézmények, a mentés közös használatára. Szlovákiában privatizált egészségügyi és biztosítási intézményrendszer működik, míg Magyarországon ezek állami kézben vannak. Összefűzésük nehézkes, a kölcsönösség biztosítására a magasabb döntési szinteken kevés az akarat, igaz, az érintett népesség is viszonylag kicsi, de a határ mentén élők ellátását az együttműködés fejlesztése elősegíthetné.

Kutatásunk során vizsgáltuk azt is, hogy milyennek látják az emberek a határ túloldalán élő nemzetet, milyen jellemzőket tulajdonítanak az ott élő embereknek.

A magyarok önmagukat hagyományosan vendégszerető népnek tartják. E tulajdonság nemcsak a saját önértékelésben áll az élen, hanem a szomszédos nép, a szlovákok is a magyarok legjellemzőbb tulajdonságának azt tartják, hogy vendégszerető, barátságos emberek. Ez egyaránt igaz a magyarországi és a szlovákiai magyarok megítélésére is. Az említett két tulajdonság mellett a szlovákok alapvetően vidám, büszke, tiszta, kreatív, segítőkész, szorgalmas és művelt népnek tartják a magyarokat, amely kép alapvetően találkozik a magyarok önmegítélésével. Gyakorlatilag ezeket a tulajdonságokat tartják a kutatás alanyai legjellemzőbbnek a Szlovákiában élő magyarokra is függetlenül a nemzetiségi hovatartozástól (magyarországi magyarok, szlovákiai magyarok, szlovákok), azzal a kiegészítéssel, hogy e csoport megítélésébe bejön még egy nagyon fontos jellemző: az, hogy hűségeseznek tartják őket. E tulajdonságban egyértelműen a Magyarországhoz fűződő történelmi kapcsolatuk, viszonyuk, illetve annak megítélésébe foglaltatik benne.

A kapott eredmények tehát azt mutatják, hogy a magyarokra vonatkozó értékelések esetében, azt akár az anyaországbeli, akár a Szlovákiában élő kisebbségre vonatkozóan nézzük, nagy az összhang az önértékelés és a határ másik oldalán élő népben élő kép között. Ugyanez a szlovák nemzetéről, szlovák emberekről kialakult képet tekintve egyáltalán nem mondható el. A szlovákok ugyanis magukat barátságos, vendégszerető, békés, együtt érző, segítőkész, szorgalmas, vidám természetű embereknek tartják. Ezzel szemben a magyarok – mind a magyarországi, mind a Szlovákiában élő magyarok – fejében más kép él a szlovák népről, a szlovák emberekről. Elsősorban a büszke jellemzőt tartják a legfontosabbnak. A büszkeség mellett még magabiztosnak és anyagiassnak látjuk/gondoljuk a szlovákokat. Úgy tűnik, hogy a szlovákok megítélésében, a róluk kialakult képben a tapasztalatok mellett jelentős mértékben munkálnak

a korábbi sztereotípiák, a régi beidegződések is (a két nemzet között sosem volt túlságosan baráti a kapcsolat), legalábbis erre enged következtetni az önértékelésük és a magyarok általi megítélésük között jelen lévő jelentős mértékű „szakadék”.

Egyfajta visszafogottság érzékelhető a magyarországi magyarok esetében nemcsak az önértékelésben, hanem a határ túloldalán élő nép (szlovákok) és népcsoport (szlovákiai magyarok) megítélésben is, ugyanis egyetlen tulajdonság esetében sem találkozunk a „A mennyire jellemző...?” kérdéseknél az ötfokozatú skálán négy feletti átlagértékekkel. Egyébiránt a szlovákiai magyarok értékelésében is általában magasabb átlagértékekkel találkozhatunk a pozitív tulajdonságok esetében mind az önmaguk, mind a szlovákok, mind az anyaországbeli magyarok megítélésében.

GAZDASÁGI KAPCSOLATOK

Amennyiben a költséghatékonyságra és a tényezőfeltételekre fókuszáló külföldi tőkebefektetéseket és az extenzív iparfejlesztés sajátosságait vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy Szlovákia gazdasági szerkezetváltása több mint fél évtizedes késéssel követte a magyarországi folyamatokat. A politikai változásoknak köszönhetően ugyanakkor a kilencvenes évek végétől tapasztalható rendkívül gyors felzárkózás és a hazai bizonytalanságok és elhibázott gazdaságpolitikai lépések miatt Szlovákia a gazdasági-társadalmi fejlettséget legjobban reprezentáló egy főre jutó GDP tekintetében 2006-ban utolérte, majd el is hagyta, mára pedig már az átlagfizetés vásárlóerejében is utolérte Magyarországot. A vonzó és befektetőbarát szlovák gazdasági környezetnek (pl. egykulcsos adórendszer, alacsony költség tényező) köszönhetően a határon átnyúló gazdasági mozgások inkább Szlovákia felé egyirányúak. A makrogazdasági instabilitás, az átláthatatlan adórendszer és a kedvezőtlen cégalapítási feltételek következtében a gazdasági környezet tekintetében jelenleg hazánk mindenképpen hátrányosabb helyzetben van Szlovákiához képest. A határ menti térséget vizsgálva komoly különbségek tapasztalhatóak mindkét oldalon nyugatról kelet felé haladva. Míg hazánkban a határ menti térség Ipolytól nyugatra eső része egyértelműen a legdinamikusabban fejlődő régió, addig a keleti országrész a legkevésbé fejlett, addig Szlovákiában a külföldi működő tőke a nyugati határ menti térséget (Csallóköz) is elkerülte eddig, és inkább Szlovákia észak-nyugati területeit preferálta. Míg a 2004-es közös EU-csatlakozás komoly hatással járt a vállalkozások számára (határok, tőke, munkaerő és áru piacok megnyitása), addig a schengeni csatlakozás már jóval kevésbé csapódott le. A határok megnyitását követően is, a munkaerő-piaci folyamatoktól eltekintve, viszonylag korlátozott még a vállalkozások közötti kapcsolatok fejlődése és csak nagyon lassan halad egy integrált határ-gazdaság legfontosabb jellemzőinek kialakulása.

Általános vélekedés szerint a két állam eltérő adórendszere az országok közötti gazdasági mozgásokat jelentős mértékben felerősíti. A jobb gazdasági környezet viszont nemcsak az egyszerűsített és átláthatóbb szlovák adózási szisztémát jelenti, hanem magában foglalja az egyszerűbb jogi környezetet, az egyszerűbb cégalapítási feltételeket és az alacsonyabb adminisztrációs, járulékos költségeket (pl. az ügyvédi díjat) is. A vállalkozók gyakran élnek a lehetőséggel, hogy telephelyüket a jobb adózási feltételek kihasználása végett teszik át Magyarországról Szlovákiába. Ez azt jelenti, hogy maga a vállalat magyar marad, viszont az adózás a szlovák rendszer alapján történik.

A szláv reláció felé való nyitás másik fontos oka a piacbővítés lehetősége, hiszen a térhódítás és az új piacokra való behatolás a nagyobb árbevétel elérését kínálja a feltörekvő cégek számára. Ráadásul a határ menti bővítéssel a cégek tulajdonképpen magyar környezetbe kerül-

nek, mivel a határszakaszon a magyar anyanyelvű, illetve magyarul beszélő/értő lakosok aránya magas. Ezt pedig tökéletesen kiegészíti a szlovák munkaerő képzettsége, megbízhatósága és olcsósága. A kilencvenes években 20–25%-os munkanélküliség volt Szlovákiában, melynek jelentős részét mára többek között a magyar vállalkozók szívták fel. A pozsonyi térségben és Nyugat-Szlovákiában számos multinacionális vállalat – többek között nagy autógyár – jelent meg, ahol a magyar cégek a beszállítók beszállítójává kívánnak válni. Ez a komoly autóiipari sűrűsödés a beszállítói kapcsolatok kiépítése szempontjából kap nagyobb hangsúlyt, a határnyitás pedig a kitelepüléshez ad komoly lehetőséget a magyar vállalkozások számára.

A Szlovákia felé történő gazdasági nyitásnak sajnos beszélhetünk egy negatív oldaláról is. A vállalkozóknak nagyon körültekintőnek kell lenniük, mivel előfordulhat, hogy Magyarországon rossz szemmel nézik, ha egy üzleti tárgyaláson szlovák rendszámú autóval jelenik meg valaki. Ezzel más az image, az adott vállalkozóról a partnerek szemében kialakuló kép. De ez a negatív diszkrimináció a szlovák oldalon is ugyanúgy megtörténhet.

A szlovák cégek is próbálják gazdasági tevékenységeiket Magyarországra kiterjeszteni. Ennek elsődleges magyarázata a piacbővítés igénye, új piacok megszerzése. A piac nagyobb méretéből adódóan jelentős felvevőpiacot jelent Magyarország, így a szlovák vállalkozások – azon termékek esetében, amelyek a magyar piacon is életképesek – a piaci rés kihasználására törekednek. Itt példaként megemlíthetjük, hogy a komáromi (HU) Vállalkozók Házában is működnek szlovák tulajdonú vállalkozások, melyek a magyar piacot próbálják lefedni. A szlovák vállalkozások számára vonzó lehet az a tény is, hogy vásárlóerőben a magyar piac erősebb; Magyarországon magasabb az árszínvonal, ezért nagyobb profit érhető el. A szlovák–magyar határszakasz nyugati részén könnyebben megfogható a piac, kedvezőbb, mint az ország keleti felében, hiszen Pozsony mellett a Győr–esztergomi térség is jelentős lakosság koncentrációt képvisel, nem is beszélve Budapestről és agglomerációjáról. A határ túloldaláról jellemzően a magyar anyanyelvűek jönnek át. Mivel Magyarországon az észak-dunántúli térségben már egyre komolyabb a szakképzett munkaerő hiánya, a letelepedett külföldi vállalatok (pl. Nokia, Suzuki) tömegesen vonzzák a viszonylag olcsó szlovák munkaerőt. A munkaerő-közvetítő irodák szerepe e téren megkérdőjelezhetetlen. Ugyanakkor a nagyszámú határ menti ingázó tömeg ellenére sem jellemző, hogy szlovák vállalkozások tömegesen telepednének Magyarországra, melynek oka elsősorban a szlovák helyzettel összehasonlítva sokkal kevésbé vállalkozásbarát hazai környezet. A szlovák cégeknek maximum akkor éri meg áttelepülniük, ha valamely Magyarországon működő multinacionális vállalat beszállítójává tudnak válni, ugyanakkor egy cégnek ahhoz, hogy piacait bővítse, nincsen szüksége új cég alapítására, hiszen a meglévő telephelyekről is elérhető a határ túloldala. Végül fel kell hívnunk arra a figyelmet, hogy a magyar területek felé való nyitás nemcsak a gyártásban jelenthet komparatív előnyöket, hanem a forrásszerzés szempontja sem zárható ki.

A gazdasági mozgások szakadatlan erősödése figyelhető meg – az előbb említett módon –, viszont a határ túloldalára befektetők száma így is kevés, tömeges áttelepülés nincs és nem is volt. A térség eredeti tőkefelhalmozása most zajlik, ami azt jelenti, hogy nem áll elegendő pénz a vállalkozások rendelkezésére. A szlovák–magyar tőke nem versenyképes, nincsenek dömpingszerű beruházások. De amint megerősödnek a kis- és középvállalkozások, egyre több külföldi tőkeinvestíció lesz. Napjainkban viszont a kedvező szlovák gazdasági környezet hatására ezek a mozgások inkább – Szlovákia felé – egyirányúak. Jelenleg magyar állampolgárok cégalapításával és autóvásárlásával közel harminc szlovák cég foglalkozik, jellemzően a határ menti régiókban, Pozsonytól egészen Kassáig. Cégalapítástól autóbérlésig mindenre kész megoldásokat kínálnak, sőt olykor-olykor egymásra is licitálnak. Ez a folyamat kimondottan a határ menti

tértséget érinti, mivel az áttelepülő magyar vállalatok zöme a határ mente 20–30 km-en belüli sávjában választ telephelyet magának.

A gazdasági kamarák számos intézménnyel ápolnak kifejezetten jó kapcsolatot. A legfontosabb együttműködő partnereik elsősorban a szlovák gazdasági kamarák (pl. pozsonyi, nyitrai). Ezek a kapcsolatok az általános jellegű szakmai találkozóktól kezdve, a célirányos vállalkozói partnerközvetítésen keresztül a közös projektek megvalósításáig rendkívül szerteágazóak. A gazdasági kamarák mellett természetesen más intézményekkel és szervezetekkel is kapcsolatban állnak, így vállalkozásfejlesztési alapítványokkal, szakképzési intézményekkel, az ITDH pozsonyi kirendeltségével, a Magyar–Szlovák Tagozattal, vagy hazánkban a Szlovák Köztársaság Magyar Nagykövetségével.

„Alapkutatásunk” valóban első, s az élet sok szférájára kiterjedő ismeretszerzés kívánt lenni. Munkánk ezzel nem zárult le, a további publikációk mellett tovább kívánjuk követni eddigi vizsgálati témáinkat, s egy-egy részterület alaposabb kidolgozásával egyre jobban a gyakorlat felé fordulunk, hogy ismereteinkkel ösztönözzük ennek az integrációnak a megvalósítását. Őszintén reméljük, hogy kutatásunk mindkét ország megelégedésére, a rossz beidegződéseket félretelve elősegíti a határtérség fejlődését, a folyamatok alapos feltárásán keresztül az integráció mélyülését, a közös lehetőségek előnyeinek kihasználását.

Eredményeink összefoglalását jelentetjük meg ebben a kötetben. Így megismerhetjük a határtérség térszerkezetét, földrajzi adottságait, a munkavállalás, a gazdasági szféra, az önkormányzatok, a területfejlesztés, a lakosság és az oktatás határon átnyúló viszonyrendszerét. Bízunk benne, hogy a kölcsönös megismerés, a közös érdekek és folyamatok feltárása hozzájárul a két állam, a két határtérség egyre szorosabb együttműködéséhez, s mi is kiüthetünk egy téglát abból a falból, amit a történelem a két állam és a két nép közé húzott.

Hardi Tamás